

Intézmény, lázadás, ethosz

*Intézmény, lázadás, ethosz. Közéltések a bürokratikus hatalomhoz. Szerkesztette Veress Károly.
Pro Philosophia – Egyetemi Műhely Kiadó, Kvár, 2015, 288 old.*

Az *Intézmény, lázadás, ethosz. Közéltések a bürokratikus hatalomhoz* című tanulmánykötetet a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem humántudományi szakjainak, az egyetem teológiai fakultásainak, valamint a Kolozsvári Protestáns Magyar Teológiai Intézet képviselőinek közös tudományos projektjeként 2011-ben elindított alkalmazott etikai konferenciasorozat 4. rendezvényén elhangzott előadásokból állították össze.

Az intézmények mindig meghatározóak a társadalom és benne az egyes ember számára, ugyanis a közszolgálat, a hivatal a közösségi feladatok és szolgáltatások ellátásával, biztosításával közvetlenül befolyásolják az emberek szabadságát, ennek következményeként pedig a hivatali rendszer működése az emberek együttélésére, szabadságára, az erkölcsi elvek érvényesülésére gyakorolt hatása által alapvető filozófiai kérdésekkel szembesít. (vö. 7.) Ezért a kötet az intézményproblematika kérdéskörével foglalkozik különböző nézőpontok alapján, az intézmények általános jellemvonásait, az intézményes hatalom torzulásait, valamint az intézmények ellenei lázadás formáit vizsgálva. A kötet anyaga három részre tagolva járja körül a következő problémacsoportokat: az intézményesülés útjai, a bürokráciának a hatalomhoz és a biztonsághoz való viszonya, a közszolgálat korrumpálódásának esetei és a kritikai fellépés lehetőségei.

Az első rész tanulmányai azt taglalják, hogy mit jelent, milyen új tendenciák és feszültségek megjelenését vonja maga után az emberi kezdeményezések számára az intézményesülés folyamata illetve, hogy hogyan lehetséges az ebben rejlő ellentmondások feloldása. (vö. 8.) A problémakör számára kiváló kiindulópontot jelent Pásztori-Kupán István *Senatores boni viri, senatus autem mala bestia* (a szenátorok mind derék férfiak, a szenátus viszont

gonosz fenevad) című tanulmánya, mely azt a tényt elemzi az ókeresztény egyháztörténet intézményesülésén keresztül, hogy még a legnemesebb kezdeményezés sem kerülheti el az intézményesülést és annak mellékhatásait; a hit melletti kiállás és a világ-hatalmi ambíciók kettősége máig hatóan jelen van az egyház életében. Éppen ezért szükséges az egyházi közösség mai életének, intézményeinek, szokásainak, habitusainak felülvizsgálata, az egyház folyamatos megújulása.

Ugyancsak egyfajta kettősségre hívja fel a figyelmet Prahovean Vasile *Kényszeríteni kell őket, hogy szabadok legyenek* című tanulmánya Rousseau *A társadalmi szerződésről* című munkájának gondolatvilágával kapcsolatosan. A kettőség a szabadság és szolgaság kapcsolatából adódik, hiszen az egyén csak a szabad közösség tagjaként válhat szabaddá, amely közösségnek ugyanakkor kötelessége engedelmessé válni, azonban „kollektív szabadság és egyéni szabadság közt nem tételezhető teljes fedés, hiszen az önmagát megvalósító közösség határozatainak következménye lehet a magánszféra kibontakoztatásának zsarnoki eltiporása”. (37.)

A szabadság és szolgaság viszonyának meghatározásában és a klasszikus társadalmiszerződés-elméletek hagyományának újragondolásában fontos szerepet kap John Rawls igazságosságelmélete. Bujalos István *Társadalmi intézmények és az igazságosság* című tanulmánya arra mutat rá Rawls igazságosságelméletét vizsgálva, hogy az a jelenkori politikai intézményelméletek megkerülhetetlen referenciapontját jelenti.

Végül, e rész utolsó tanulmányában – *Az intézmény mint közép* – Veress Károly a hermeneutikai fordulat lehetőségfeltételeire összpontosítva ragadja meg az intézményesülés lényegét és

lényegvesztésének a folyamatát a kommunikációs gyakorlattal való összefüggéseiben. A tanulmány szerzője, túllépve a társadalmi együttműködés pusztán funkcionális szemléletmódján, arra a következtetésre jut, hogy „ott, ahol a középre helyezett dologra magára való tekintettel jönnek össze az intézménybe az emberek, a saját dolgok és a közös dolgok egymást gyarapító összetartozása jut érvényre”. (92.)

A kötet második részének tanulmányai a *bürokrácia – hatalom – biztonság* hármis fogalomcsoport mentén szerveződnek. A kiinduló problémafelvetést Gulyás Gyula *Erkölcsei és politikai felelősség* című tanulmánya rajzolja meg. Tanulmányában a szerző részletesen elemzi az egyéni felelősség és a bürokrácia szakmai felelősségének kérdéskörét: az előbbi megállapításánál elegendő az ok és az akaratlagos szempontok figyelembevétele, az utóbbi megállapításához azonban számos egyéb szempontot is figyelembe vesznek (például a tevékenységének alapul szolgáló politikai intenciónak való megfelelés, a jogi szankciókkal kikényszeríthető elszámoltatási szempontok, a jogkonformitás, költséghatékonyság). A felelősségnek ezen összetettebb változatán belül az előjáró és a beosztott közötti „erkölcsi munkamegosztás” gyakran paradoxonokhoz vezet, a cselekvés szerzősége és tényleges végrehajtása szétválik, ami azzal a következménnyel jár, hogy a cselekvés és az érte viselt felelősség, elszámolási kötelezettség sincsenek egyértelmű viszonyban egymással.

A kötet soron következő tanulmányában Tankó Éva *Bürokrácia és hatalom* címmel Adolf Eichmann volt náci német hivatalnok és halálra ítélt háborús bűnös esetén keresztül vizsgálja az adminisztráció politizálódását, mivel – állítása szerint – az adminisztráción keresztül lehet a leghatékonyabban gyakorolni a politikai hatalmat. A hivatalnok olyan hierarchikus munkakörben tevékenykedett, amelyben szlogenek és klisék helyettesítették az önálló gondolkodást, az általa is végrehajtott faji politika „végső megoldásként” kezelte a megsemmisítő táborok működését. A táborok belső életéhez kapcsolódik Ivácson András

Áron *A pusztá élet adminisztrációja* című tanulmánya is. A menekülttáborok, megsemmisítő táborok a biopolitika modern konstrukciói, amelyekben az intézmény kiterjeszti hatalmát az általa felvigyázott emberekre, és „puszta életté” redukálja azokat, megszüntetve és megfosztva őket identitásuktól. A tanulmány szerzője Foucault és Agamben által bevezetett biopolitika és a Williard Gaylin által megfogalmazott thanatopolitika mint az élet és a halál közötti döntés igénye problémáit elemzi.

A szabadságjogok a biztonság oltárán című, még szintén a második részhez tartozó tanulmányában Holló László a nyugati demokráciáknak a terrorizmus hatására megjelent azon lépéseit vizsgálja, amelyek az állampolgári szabadságjogokat korlátozzák a biztonságpolitika érdekében. Az így adódó kérdéskör hivatali és biztonságpolitikai aspektusait a katolikus egyház társadalomra vonatkozó tanításán keresztül vizsgálja a szerző, több példát is elemezve az állampolgárok megfigyeléséről, a személyes adatokkal való visszaélésekről, a háborús tudósításokban előforduló félrevezető információkról.

A kötet harmadik részét a *közszolgálat – korrupció – lázadás* témaköre képezi. Ez az egység a közszolgálat torzulásainak leírásával kezdődik Ungvári Zrínyi Imre *Partikularizmus és közszolgálat* című tanulmányában. A szerző az eddig ismert két leginkább szélsőséges államrendet, a szovjet típusú kommunizmust és a nemzeti-szocialista fasizmust is vizsgálva rámutat arra, hogy a fenti államrendek a hivatali rendszereiket a pártfunkcionáriusok alá rendelték, ezáltal gyökeresen eltávolodva a demokratikus közszolgálat univerzalista elveitől.

A rendszerszintű korrupció világának leírásában a korrupciós viszonyok érdekes képe tárul fel Kovács Barna *Egyéni és/vagy intézményi korrupció* című tanulmányában. A szerző rámutat, hogy a korrupciós viszonyokban az egyéni felelősség megkérdőjelezhetetlen, de létezik az intézményi korrupció is, amely az egyéni korrupció származási helye. (215.) A tanulmány az intézmények

racionalitásának a határait, illetve az igazságos intézmények kérdéskörét is tárgyalja.

A folyamatos (törvénybe vagy a morális érzékekbe ütköző) korrupció a büntetéstől függetlenül nem kerüli el a társadalom figyelmét, és az intézmények elleni lázadások sokféle formáját váltja ki. Ennek az egyik formája az intézménytől való elfordulás, melynek egyházi változatát Somfalvi Edit *A „kikonfirmálás” mint a szervezett egyház elleni lázadás egy formája* című tanulmányában mutatja be. A tanulmány rámutat arra, hogy hogyan fordul át egy eredendően a szervezett egyház felnőtt közösségébe való beavatást jelentő esemény – vagyis a konfirmálás – önmaga ellentétébe, azaz hogyan lesz a konfirmálás egy lázadás kezdetének a lehetősége.

Ugyancsak az intézményellenes lázadás sajátos, a fentírelt erőteljesebb formáját mutatja be a kötet utolsó tanulmányában Péter László *Szurkolói viselkedések mint városi lázadási formák. Okok és folyamatok* címmel. A tanulmány a fennálló

társadalmi rend ellen elkövetett sajátos lázadási formára, a futballszurkolók erőszakos megnyilvánulásaira reflektál, kiindulópontja szerint ezek a kollektív viselkedési formák „a labdarúgás mentén a posztfordista globális gazdasági rend és a széles körű kommodifikáció és kommercializáció elleni tiltakozási formák extrém példái”. (246.)

Az egyén intézmények között, az intézményekben szerveződő tevékenységek mentén éli le életét. Az intézmények segítik az emberek közötti együttműködést, meghatározzák az egyének identitását, gondolkodását, korlátozzák és szabályozzák az egyéni cselekvés szabadságát és döntési irányultságát. Éppen a bürokratikus hatalom társadalom meghatározó jelentősége az, aminek következtében e kötet felhívja a figyelmet az intézményes viszonyok hatalmi degradálásának és belső korrumpálódásának a kockázatára olyan problémák vizsgálatával, amelyek a társadalom minden tagját érintik.

Máté Adél

Az ismétlés ritmusa: mi, hogyan, miért?

Ritmus és ismétlés. Szerkesztette Veress Károly.

Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kvár, 2015. 257 old.

A Bolyai Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem közös szervezésében 2013 óta évente sor kerül az *Interdiszciplináris párbeszéd* című konferenciára. Míg az első, a *Paradigma(váltás) és kommunikáció* témával szervezett konferencián az interdiszciplinaritás diszciplináris lehetőségeit kereső, többnyire programadó és módszertani jellegű előadások hangzottak el, a második, *Játék és tudomány* címmel már az interdiszciplinaritás gyakorlati megvalósulásait vette számba különféle szakterületeken. Az itt bemutatott, *Ritmus és ismétlés* című kötet a harmadik konferencián elhangzott 26 előadás közül 19-nek tanulmányokká átirított változatait

tartalmazza. Ezek a tanulmányok immár nem az interdiszciplinaritást magát tematizálják, hanem interdiszciplináris megközelítéseket alkalmaznak különféle diszciplináris területeken.

A konferencia két hívószava, *ritmus* és *ismétlés* szervesen összetartoznak, hiszen a ritmus *per definitionem* ismétlésen, ismétlődésen alapszik: „a ritmus váltakozó jelenségek szabályos, rendszeres ismétlődése, vagy azonos jelenségek bizonyos időközönkénti, hasonló körülmények közötti visszatérése.” (7.) Olyan kulcsszavak ezek, amelyekről a nem szakavatott olvasó is szinte intuitíven érzi, hogy „mindenhez közük van”: ritmusa van a járásnak, a beszédnek, a napi rituálénak, a